postavlja se — rekoh — pitanje tko i kako tu svetu riječ prevodi. Jednostavno se prihvaća što su nam dali pojedinci i to upotrebljavamo i u liturgiji.[8] Čini mi se da bi toj riječi trebalo posvetiti više pažnje negoli kanonu.

Svjedoci smo dekreta Vijeća za provedbu Uredbe o sv. bogoslužju kojim je odobreno kao liturgijska knjiga »Misal za sve dane u godini« (Makarska 1967). Možda je bilo uputno da se i kanon koji je u njemu također odobri ad interim. To više što taj kanon nije rad jednoga nego cijele grupe. Ako je trebalo ponešto izmijeniti, to se svakako moglo vrlo lako. U tom bismo slučaju imali Misal i u njemu sve. Jasno, ne kao konačnu riječ, nego kao i ostalo »ad interim«. A što je još važnije tisuće hrvatskih vjernika aktivnije bi doživljavalo Euhatistijsku Žrtvu i Gozbu nego što to sada doživljava slušajući još uvijek (prigodom koncelebracije i inače) kanon na latinskom ili nikako.

Živjeti treba danas! Ne znači to da se ne bi smjelo poduzeti sve kako bi se sutra bolje i sretnije živjelo!

J.

OKO NOVIH HRVATSKIH OBREDNIH TEKSTOVA

Ne bih bio nikada napisao ovaj članak po svojoj volji. Napisao sam ga samo za volju jednom uglednom svećeničkom prijatelju na njegovo više puta ponovljeno navaljivanje. Otimao sam se kolikogod sam mogao.

Eto, ima ljudi koji ovaj problem osjećaju mnogo neposrednije i osobnije od mene. A ja volim u liturgijskim pitanjima ostajati po strani, pa drugima prepustiti i inicijativu i odgovornost.

Nisam na tom polju stručnjak. Nije me to nikada posebno ni zanimalo, i ako, priznajem, i ja imam o tom svoje mišljenje: uvijek sam u načelu za kontinuitet, disciplinu, mirnije tokove, a protiv eksperimentiranja i ekstremističkih tendencija. Koješta što nam »liturgisti« naturaju ne smatram ni potrebnim, ni korisnim, ni ukusnim: ni sa stanovišta asketsko-molitvene psihologije, ni s onog pastoralnog.

---

[8] cf. K. Kosor, Bilješke o jeziku dosadašnjeg službenog Evanđelistara, Služba Božja, VII (1967), br. 5—6, str. 326—357.

A što se tiče nevolja s liturgijskim tekstovima, pa i onima liturgijskim u širem smislu riječi — a samo se o njima u ovom članku direktno radi — nekada sam i ja na njih vrlo temperamentno reagirao: i s ironijom i izrugivanjem i ponekom persiflažom u bivšem »Katoličkom Tjedniku«. Ali danas sam od toga zauvijek digao ruke i — totalno resignirao. Vidim: nema koristi; sve je uzalud; ne možemo se mi od toga izliječiti. »Naturam expellas furca,!«

Kakogod — a ja to gledam i pratim više od pedeset godina — izađe u nas koji novi molitvenik, službeni ili neslužbeni, nova crkvena pjesmarica, novi evanđelistar, novi obrednik, novi prijevod misala, svaki ima drukčije tekstove: njihovim auktorima — a lako je kod nas postati auktor — kao da je najveće uživanje — kad mogu »ispravljati« svoje prethodnike. Mijenjaju izraze. Mijenjaju frazu. Mijenjaju konstrukcije. Mijenjaju red riječi. Bez puno skanjivanja, bez obrazloženja, bez prave potrebe, bez stručnog auktoriteta, bez širih konzultiranja, na bolje ili na gore, svejedno. Mnogo puta i na gore. Ja se, na primjer, za sebe nikad nijesam mogao oteti dojmu da je od naših evanđelistara (onih otkako imamo književni jezik) bio još najbolji onaj najstariji: Ivekovićev.

A kako to onda izgleda u praksi, znamo. Oni najozbiljniji i najdisciplиniraniji u svećenstvu, poslušaju, pa svake godine drugačije mole, predmole, čitaju, pjevaju, na iznenađenje i negodovanje vjernika. Uz riziko neprestanog pometanja i ispravljanja. Uzdišući ili s jedva prikrivenim sladogorkim osmjehom na usnama.

Kako se ne bi i osmjehivali! Evanđeoska je »priča« postala najprije »prispodoba«, a onda »poredba«, sve u jednoj generaciji. Sveti je Josip od »Brižnoga čuvara božanske obitelji« postao najednom njezinim »Skrbnim čuvarom«, od »Poglavice« Božjega imanja njegovim »Poglavarom« od »Zaručnika Bogorodičina« i »Čuvara Djevičina« »Zaručnikom Bogorodice« i »Čuvarom Djevice«, »Dike domaćega života« njegovim »Uresom« od »Strahote đavlima« »Strahom zlih duhova«. A oborili su mu za jedan stupanj (ili, gramatički, za dva) i njegove kreposti: od »prepravednog«, »prejakog«, »prepokornog«, »prevjernog« postao je samo »pravedni«, »jaki«, »pokorni«, »vjerni«: ostavili su mu, — Bog zna zašto, — tek dva superlativa: »Josipe prečisti« i »Josipe premudri«. Gospa se je već nekoliko puta prelazi iz ruha »Neoskvrnjene« u ruho »Bezgrješne«

(i obratno), a od »Zagovornice« je naša postala »Odvjetnica« (i obratno), od »Kraljice ispovijednika« najprije »Kraljica ispovjedalaca«, a onda »Kraljica priznavalaca«, od »Ružice tajinstvene« »Ruža otajstvena«. Molimo po njezinu zagovoru Gospodina, »da se vječnim zdravljem pameti i tijela radujemo«, ali i »da se neprestano radujemo duhovnom i tjelesnom zdravlju«; da mi koji smo, već kako bude, ili »po anđelu glasniku« ili »po anđelovu navještenju«, »spoznali« (ali i »doznali za«) utjelovljenje njezina Sina, »zavrijedimo slavno uskrsnuti«, ali i »k slavi usksnuća privedeni budemo«; »da dostojni postanemo obećanja Kristovih«, ali i da ih »budemo vrijedni«. Gospa kroz naša usta gdjekada govori Anđelu: »Budi mi po riječi tvojoj«, a gdjekada: »Neka mi bude po riječi tvojoj«. Nazivamo blagoslovljenim »njezino slavno uznesenje«: samo gdjekada »na nebo«, a gdjekada i bez neba. Bog ju je u krunici kako kada: ili »na nebo uzeo« ili »na nebo uznio«. A Isus nam je, »svet, svet, svet i presvet« »u oltarskomu sakramentu svetomu«, ali i »u oltarskomu Otajstvu Presvetomu«. Gdjekad mu uzdišemo: »Smiluj nam se!«, a gdjekada: »Smiluj se nama!« Gdjekada ga apostrofiramo: »Molimo te, usliši nas!«, a gdjekada: »Tebe molimo, usliši nas!« Već kako koji molitvenik donosi. Gdjekada nam je on »propet«, a gdjekada »raspet«; gdjekada je za nas »bio bičevan« i »trnjem okrunjen«, a gdjekada »bičevan bio« i »trnjem okrunjen bio«; gdjekada je »uskrsnuo od mrtvih«, a gdjekada »od mrtvih uskrsnuo«: već po jezičnoj ocjeni auktora. Gdjekada je »krotak i ponizan srcem«, a gdjekada je »blaga i ponizna srca«. Gdjekada je »pomirenje«, a gdjekada »pomirište« i »pomirba« naših grijeha. »Predragocjenom«, ali i »predgracjenjenom« svojom krvlju. Gdjekada nam »odnima«, a gdjekada »uzima« ili »oduzima« grijehe; nikada ih s nas ne »diže« (»tollit«). Nijesu nam uvijek na istoj cijeni ni naši dragi pokojnici. Jedamput im zaželimo: »Svjetlost vječna svijetlila im!«, a drugi put hoćemo da baš dobro utvrdimo korisnike, pa kažemo: »I svjetlost vječna svijetlila njima!« Da i ne spominjemo »sitnica«, kad — ili uporedo ili sukcesivno — i »vapimo« i »vapijemo«, kad nam Bog i »bdi« i »bdije«, kad uzdišemo i za »popravom« i za »popravkom« života, kad se molimo Bogu i da se »dostoji« i da se »udostoji« svoju Crkvu, već kako kada: »vladati« ili »ravnati«. A, po Bogu brate, zar da ništa drugo nije svejedno kažeš li: »zagovornica« ili »odvjetnica«, »ru-

ža« ili »ružica«! Zar, da ništa drugo, nije isto »propet« i »raspet«, ili, kako su neki također pisali i ispravljali »razapet«? Zar je za to potrebno, »iz čista mira«, svake druge godine mijenjati tekstove?

Samo nijesu svi ni među nama svećenicima u taboru »najozbiljnijih i najdiscipliniranijih«. Ima nas i s druge strane puno. Bližih mentalitetom i duhom auktorima naših molitvenika; autentičnih predstavnika našega hrvatskog i slavenskog temperamenta. Ti lijepo ispravljaju ju ispravljače i uvode po svojim crkvama, samostanima i župama svoje, »nove«, tekstove. Najedamput vidiš, kad pod misom uzmeš u ruke Evanđelistar, da pročitaš poslanicu i Evanđelje, kako je on sav od vrha do dna od stranice do stranice išaran ispravcima: župnik je prekrojio i poispravljao tekstove po svome ukusu. Ne može da trpi i smisao Evanđelja, od onih »kajkavaca« u Zagrebu. Samo u stvari ni ti njegovi ispravci nijesu ništa drugo nego dijelom nasilje na tekstu, a dijelom vrlo problematične, a samovoljne improvizacije. Ali, eto, čovjek se smatra suverenim auktoritetom i ne brine se puno ni za biskupa ,ni za auktoritet biskupskih konferencija i njihovu aprobaciju. A pokoji se opet njegov kolega u svemu drži onoga, kako je bilo »u doba otaca«; priznaje jedino »šćavit«. I jedan i drugi sasvim u stilu klerikalne omnipotencije: omnipotencije, koju svi mi na drugima kritiziramo, ali je svi na djelu i prakticiziramo. »Sic volo, sic iubeo!«

Nego, šalu na stranu ipak je sve to vrlo neozbiljno i diskvalifikantno. Svjedoči, koliko u nama ima prepotencije, a koliko malo smisla za disciplinu i autokritičnost. Bolesno smo individualistični: sve do anarhije. Ali i naivni i površni. Svatko sam sebe smatra najpametnijim; svatko hoće da u svemu bude mjerodavan i da u svemu baš on u najvišoj instanciji odlučuje.

Znak kakve superiorne kulture to svakako nije. Nejemci su još do neki dan molili Očenaš i Zdravo Mariju po formulama iz predluteranskoga doba (»der du bist im Himmel«, »zukomme uns dein Reich«, »auf Erden«, »in der Stunde unseres Absterbens«), a kod Engleza je sve do jučer u općoj upotrebi prijevod Svetoga Pisma pun sredovječnih jezičnih arhaizama. Posljednjih godina i kod njih je, dakako, drukčije: i njih je zahvatila psihoza novosti i sveznadarstva. Samo, drugo je pitanje, jesu li tim postali

kulturniji i duhom superiorniji. Princip će ozbiljnosti i pameti uvijek biti ono klasično: »Festina lente!« — Ne diraj u staro, dok se nijesi uvjerio da je novo — sigurno — bolje!

Uostalom, danas iza velike koncilske liturgijske reforme nije to više samo stvar kulture i ukusa, pa ni religiozne kulture i ukusa. Danas, kad više nijesu u igri samo molitve, obredne i neobredne, crkvene pjesme, prijevodi Svetoga Pisma, nego i tekstovi časoslova, obrednika, ponitifikala, misala, pa i same mise i misnoga kanona — sve to danas valja prevesti s latinskoga na hrvatski: po smislu vjerno, jezički ispravno, stilski elegantno i blagoglasno, bez kakofonija, a pjevane dijelove i u skladu sa službenim, normativnim, koralnim napjevima, — postaje to naprosto problem naše svećeničke savijesti: nešto od čega se više ne može nitko dezinteresirati, komu je Bog, koga u liturgiji slavimo, velik i drag, riječ Božja sveta, ugled i dostojanstvo Crkve i njezina bogoslužja na srcu. Tu više ni pod kojom izlikom nema mjesta nonšalantnosti, improvizacijama, eksperimentiranju, anarhiji, slučajnostima, samovolji. »Sancta sancte!« Svi smo za to odgovorni. I svi — svatko po svome položaju — moramo što najviše možemo doprinijeti da misni — a onda po mogućnosti i svi drugi liturgijski — tekstovi budu prevedeni na relativno najsavršeniji način. Uz pune garancije. S najvećom ozbiljnošću. Uz suradnju najkvalificiranijih i najauktoritativnijih ljudi s područja koja su tu tangirana: teološkog, biblijskoga, liturgijskog, glazbenog, te osobito jezično-stilskog. Ni u jednom slučaju ne mogu o tom — kako je kod nas dosada obično bilo — odlučivati pojedinci. Pa ni pojedinci stručnjaci. Pa ni pojedinci s najviših crkvenih mjesta. Nema nitko prava da jednim potezom pera nameće čitavu jednom narodu i čitavoj jednoj Crkvi novi »lex orandi«. Mora to biti djelo jednog auktoritativnog i sa svake strane reprezentativnog kolektiva. I djelo izvršeno pod nadzorom cjelokupne crkvene javnosti. U svakom stadiju radova mora ona biti u mogućnosti da rad prati u svim njegovim detaljima. I da iznosi svoje prijedloge, primjedbe, sugestije, opažanja, prigovore, kako bi se svi momenti i sva mišljenja mogla uzeti u obzir, odmjeriti, ocjeniti. Pa da konačni rezultat doista bude rezultat općih napora i svestrane analize i suradnje. Nešto, što će u svakoj točki biti solidno motivirano i u svakoj točki moći podnijeti kritiku.

A razumije se da se to ne će moći učiniti u kratko vrijeme. Ako igdje, tu hitnja nije na mjestu. Neka slobodno prođu godine, ali da dobijemo nešto što će biti na čast i auktorima i našoj crkvenoj javnosti. Kad su poneki veliki katolički narodi na svojim nacionalnim katekizmima radili godinama prije nego što su ih definitivno redigirali (njemački katekizam je za to najbolji primjer), možemo to i moramo — i mi na svojim najsvetijim liturgijsko-bogoslužnim i teološkim knjigama. Svaki nacrt valja najprije iznijeti na referendum: i pred biskupe, i pred svećenstvo, i pred katoličku javnost. I po više puta. A sve dotle treba čekati s definitivnim i auktoritativnim tekstovima. Što se u međuvremenu od liturgijskih knjiga bude davalo u ruke svećenstvu i vjernicima, mora biti samo privremeno i eksperimentalno. I po formi privremeno i eksperimentalno. Ne smije to biti neekonomično, skupe reprezentativne edicije, za koje bi bilo šteta, da već za koju godinu odu u arhiv ili u peć. I s njima čitavi kapitali. Ali jedinstvene moraju biti u svakoj i od tih prethodnih faza. Za njima i tada mora stajati auktoritet i stručnost. Traži to obrana jedinstvenosti, tako draga i crkvenoj tradciiji i vjerničkim masama. Ozbiljnost i sustavnost mora obilježivati čitav taj historijski posao i pothvat.

Eto, to je misao svećenika koji je od mene zatražio da napišem ovaj članak. Misao koju i ja u cijelosti potpisujem i s njim dijelim.

Posve konkretizirana glasila bi po prilici ovako:

Mora se za redakciju liturgijskih knjiga u novom hrvatskom bogoslužju — iza konzultiranja sa svim kompetentnim faktorima — izbaciti, širok i reprezentativan odbor najboljih stručnjaka iz svih naših krajeva, pokrajina i dijeceza: širi i uži. Od biskupa, teologa, bibličara, liturgičara, pastoralaca i jezičnih i stilističkih stručnjaka: svećenika i katoličkih lajika. I rad toga odbora mora biti javan. Odbor mora o svome radu periodički, redovito i opširno, buletinima i kroz časopise — izvještavati crkvenu i katoličku javnost: kako bi se mogle provoditi široke ankete, a njihovi rezultati pojedinačni i kolektivni dostavljati Odboru na dalje proučavanje, ocjenu, obradu. I akcije ne treba perfektuirati, dok se ne postigne neka vrsta opće moralne suglasnosti o svim tekstovima: dok se ne iskritiziraju svi glavni problemi. A dakako, da ta moralna suglasnost nikada ne će moći biti identična sa »liberum veto« pojedi-

naca i skupina. Sve nas složiti, praktično je, osobito kod nas, nemoguće. Ako igdje, tu bi se obistinila ona »Quot capita, tot sensus!« Na »»sententiae singulares «ne bi se trebalo obazirati, i ako bi i njih trebalo saslušati. Glavno je da se ni u kojemu slučaju ne usvaja ništa protiv čega je velika većina, a da se usvoji sve ono u čemu se više manje svi slože. Prije toga ne bi trebalo uopće uvoditi u praksu (službenu i obligatnu) novih tekstova, ako to pozitivno ne traže rimske direktive — ili ih u protivnom slučaju treba uvoditi — u jednostavnoj i jeftinoj opremi — a izričitom izjavom, da su oni samo privremeni i eksperimentalni i da će se istom kasnije definitivno redigirati i publicirati.

U pojedinosti ne želim ulaziti, i ako je naša svećenička javnost — to svi vidimo — puna prigovora dosadašnjim tekstovima. Prigovora opravdanih i neopravdanih. Nekoliko posve opravdanih. Odbor treba da ih prikupi, klasificira i ispita: sve te i prigovore, i sugestije, i prijedloge. Pa nam onda — makar i iza godine solidna i sustavna rada — ponudi nešto čemu nitko ne će moći prigovoriti, osim uz riziko da ostane osamljen i blamiran. I čemu će se svi onda morati disciplinirano i ponizno prikloniti i prilagoditi, u duhu plemenitoga katoličkoga jedinstva javne i kultičke molitve.

Možda bismo se, eto, baš na toj bazi mogli svi okupiti i složiti. A, da ništa spao bi s nas zao glas koji nas je dosada bio: da smo ljudi koji ne znaju za disciplinu, organizaciju, sistem!*)

Dr. Č. Čekada

* * *

*) **Opaska pisca:** Ovaj je članak već bio u cijelosti napisan, kad je pred zadnju konferenciju naših biskupa u Zagrebu (12. do 14. rujna o. g.) bilo ponovo postavljeno pitanje teksta za hrvatski misni kanon.

Kako se vidi iz bilješke: »Drugo plenarno zasjedanje Biskupske konferencije«, u »Glasu koncila« od 24. IX. o. g. br. 19., naši su se biskupi u toj stvari u bitnosti odlučili baš za proceduru za koju pledira i ovaj članak. Elaborat i prijedlog stručne komisije kojoj je izrada teksta bila povjerena (a tako i druga dva privatno objavljena prijevoda), najprije će se publicirati u javnosti, kako bi svatko od zainteresiranih i dobronamjernih mogao iznijeti svoje opaske, ili eventualno i protuprijedloge, dok definitivnu odluku Episkopat pridržaje sebi

Držim, da će ovu odluku svi pozdraviti kao umjesnu, ozbiljnu i razboritu.